

عنوان پروژه: همای، پرنده در حال انقراض

پژوهشگران: کیانا سعیدی ، کوثر کمالی

چکیده:

در ادبیات داستانی کهن این مرز و بوم آمده است که هرگاه پادشاهی درمیگذشته و وارثی برای جانشینی نداشته است، مردم را در میدانی جمع میکردند و همایی را رها میساختند. هما بر روی سر یا شانه هر کس که مینشست آن شخص پادشاه آن سرزمین می شد. آنها تا همین چند ده سال پیش بر این باور بودند که هرگاه هما به سراغ جسد فردی که بر روی بلندی قرار داده شده است بیاید، آن فرد در عالم جاودان سعادتمند خواهد شد. از این رو بود که ایرانیان زرتشتی هما را مرغ سعادت میدانستند و اینچنین است که حافظ بزرگ میگوید:

همای اوج سعادت به دام ما افتد   اگر تو را نظری بر مقام ما افتد

همای، پرنده در حال انقراض

پژوهشگران: کیانا سعیدی، کوثر کمالی
استاد راهنما: سرکار خانم خانم جوان

نمایشگاه دستاوردهای پژوهشی،
آموزشی، پرورشی مجتمع آموزشی
نوآور

چکیده

در ادبیات داستانی کهن این مرز و بوم آمده است که هرگاه پادشاهی درمیگذشته و وارثی برای جانشینی نداشته است، مردم را در میدانی جمع میکردند و همایی را رها میساختند، هما بر روی سر یا شانه هر کس که مینشست آن شخص پادشاه آن سرزمین می شد.

اکثریت قریب به اتفاق ایرانیان، هما را پرنده ای افسانه ای، همطراز باشیبه به ققنوس میدانند؛ پرنده ای که تنها در داستان ها و اساطیر باستانی وجود داشته است. با این وجود زرتشتیان ایران که امروزه تعدادشان بسیار کم شده و با مشکلات بسیار زیادی برای ادامه زندگی در معدود روستاهای مناطق کویری ایران مواجه اند به خوبی با این پرنده آشنایی دارند. آنها تا همین چند ده سال پیش بر این باور بودند که هرگاه هما به سراغ جسد فردی که بر روی بلندی قرار داده شده است بیاید، آن فرد در عالم جاودان سعادتمند خواهد شد. از این رو بود که ایرانیان زرتشتی هما را مرغ سعادت میدانستند و اینچنین است که حافظ بزرگ میگوید:

همای اوج سعادت به دام ما افتد اگر تو را نظری بر مقام ما افتد

مقدمه

پرنده هما در اسطورههای ایرانی جایگاه مهمی دارد و معروف است که سایه اش بر سر هر کس بیافتد به سعادت و کامرانی خواهد رسید به همین دلیل به مرغ سعادت معروف شده است.

در افسانههای ایران هما مثل ققنوس در اساطیر مصر و یونان صاحب کرامت است. هما در ادبیات ایران به عنوان نماد سعادت است، برعکس چند که نمادی شوم است. در قصهها و مثل‌های ایرانی از هما به عنوان پرندهای استخوان خوار و بی‌آزار یاد شده است.

همای بر همه مرغان از آن شرف دارد

نقش این پرنده در کنده‌کاری‌ها و برخی از سر ستون‌های پارسه (تخت جمشید) پیداست. در خرابه‌های تخت جمشید که پایتخت هخامنشیان بوده است دو مجسمه سنگی از هما پیدا شده است. این نشان می‌دهد که هما در زمان ایران باستان نیز پرنده سعادت بوده است.

همای (همای) جایگاه برجستهای در ادبیات ایران زمین داشته است. در سروده‌های بسیاری از شاعران از هما به عنوان پرنده خوشبختی و سعادت یاد شده است. در ادبیات فارسی او را نماد فر و شکوه دانند و به شگون نیک گیرند. همچنین آمده است "مرغی است که او را مبارک دارند و چون پیدا شود مردم به تقال در زیر سایه او روند.

هواپیمایی ملی ایران با به کارگیری ایهام نام هما و نیز نماد هما به بهترین شکل چه در تعبیر پرنده سعادت و چه در استفاده از حروف کوتاه شده برای نامش این باور فرهنگ عامه را با فعالیت تجاری خود پیوند زده بود. در نشان کنونی باشگاه فوتبال پرسپولیس هم نمادی از سر این پرنده به کار گرفته شده است.

مواد و روش ها

هما یک نوع لاشخور است با نام علمی " Gyrates Barbatus" لاشخوری که تنها استخوان می خورد و یکی از بزرگترین جنه ها را در بین ۵۱۶ گونه پرنده کنونی ایران دارد. هما در حال حاضر جزو پرندگان حمایت شده ایران است و در لیست قرمز IUCN در رده پرندگان آسیب پذیر قرار دارد.

پیشتر در زبان انگلیسی هما را با اسمی چون "Lammergeyer", "Lamb Vulture", "Bearded Vulture", یا "Lammergeyer" و یا "Lammergeyer" میشناختند. به جز یک نام در بقیه این اسمی از واژه "Lamb (بره) یا از ترکیب آن پاپسوند استفاده شده است. اما در حال حاضر تقریباً تنها نام با معنای "Bearded Vulture" در کتاب های پرنده شناسی و یا دایرة المعارف های جانورشناسی مورد استفاده قرار میگیرد.

در واقع اروپاییان نخستین بر این باور بودند که این پرنده به بره ها و نوزاد انسان آسیب میرساند و از این رو با مسموم کردن لاشه حیوانات و یا شکار، تعداد این لاشخور را در کوهستان های قاره سبز به حداقل ممکن رساندند. اگرچه اروپاییان امروزه تدابیر بسیاری را برای حفظ و ازدیاد نسل این پرنده با شکوه اندیشیده اند. اما وضعیت زیستی این پرنده هنوز هم در اروپا مورد رضایت نیست. در واقع همادر حال حاضر از مشکل کمبود تنوع ژنتیکی در میان تعداد اندک باقیمانده از جمعیت خود رنج میبرد.

تحلیل و بحث

هما: پرنده ای افسانه ای یا واقعی؟! چند درصد از ایرانی ها میدانند که هما: پرنده ای که نقش آن بارها در سرستون های تخت جمشید بکار رفته و نامش در اشعار بزرگان ادب پارسی تکرار شده، چه نوع موجودی است؟! حدود ۴۵ سال پیش آقای «ادوارد زهرابیان» نقش هما را به عنوان آرم هواپیمایی ملی ایران طراحی کرد اما سابقه نام هما باز میگردد به نوشته های گریشمن!

با این وجود، هما: پرنده ای کهن که نقش آن بارها و بارها در سرستون های تخت جمشید به کار رفته و نام آن بارها و بارها در اشعار بزرگان ادب پارسی تکرار شده، موجودی که از دیرباز در باورهای مردم این سرزمین نشانه خوشبختی و سعادت انسان های پاک نهاد آریایی بوده، این پرنده نه تنها در ایران باستان بلکه در اساطیر مصر و یونان نیز صاحب کرامت است.

منابع

- هما پرندهای افسانه‌ای یا واقعی؟! - آموزشگاه محیط زیست
- اندیشه‌های پارسی - هما پرنده افسانه‌ای
- Network-RANSEDA
- پرنده‌های افسانه‌ای یا واقعی...؟! - شبکه ایران صدا
- لغتنامه دهخدا - ذیل سرواژه ی هما

نتایج

آلودگی و تخریب زیستگاه ها تولید مثل هما را متوقف می کند و می تواند باعث کاهش جمعیت آن شود. اگرچه به نسبت گونه های دیگر پرندگان، جمعیت کم هما دلیل بر وضعیت نگران کننده آن نیست چرا که این پرنده تک زی است و اگر برای نمونه بگوییم امسال ۲۰۰ هزار مرغابی سر سبز به زیستگاه مهاجرت کرده شاید این تعداد کم باشد اما اگر بگوییم تنها ۱۰ پرنده هما به زیستگاه مهاجرت کرده آمار مناسبی است. پس باید فکری به حال زیستگاه این پرنده کرد.

با مشارکت در حفظ زیستگاه های حیوانات و مناطق حفاظت شده می توان به جلوگیری از انقراض این پرنده کمک بسیاری کرد. حفظ زیستگاه یکی از بهترین راه ها برای کمک به حفاظت از جانوران در خطر انقراض است. شما می توانید با اهداء کمک های مالی و یا معنوی به سازمان ها و یا NGOهای معتبر که در این زمینه فعالیت دارند در حفظ این زیستگاه ها تلاش کنید.

با ایجاد یا احیای زیستگاه های جانوران در خطر انقراض مانع از انقراض این گونه شوید. شما می توانید داوطلبانه در پروژه های ایجاد، احیاء و حفاظت زیستگاه های طبیعی که از سوی نهاد ها و سازمان های فعال در حوزه محیط زیستی اجرا می شود همکاری کنید

عضی از سازمان هایی هستند که بر روی گونه ای خاص از حیوانات در معرض خطر انقراض فعالیت های گسترده ای می کنند. شما می توانید با انتخاب یکی از این حیوانات که در نزدیکی شما نیز زندگی می کند، به یکی از سازمان ها یا NGOهای حامی آن حیوان بپیوندید.